

Τι να πω για τη θρησκευτική εμπειρία στη σημερινή Ρωσία; Πρόκειται για ένα ευρύτατο πεδίο, όπου θα μπορούσε κανείς για πολλά πράγματα να μιλήσει. Λόγου χάρη για τη θρησκευτική εμπειρία του Γκουλάγκ. Ζώντας αυτή την εμπειρία φτάνει ο άνθρωπος σε οριακά σημεία και ανυψώνεται στο σταυρό. Ο σταυρός του Γκουλάγκ μας φέρνει πλησιέστερα στον Σταύρο του Γολγοθά. Θα μπορούσα να μιλήσω για την ατμόσφαιρα της κοινωνίας μας, που την διαποτίζουν ο μηδενισμός και ο αθεϊσμός, και που μέσα της και μείς μεγαλώσαμε. Θα μπορούσα να πω, ότι αυτή ακριβώς η ατμόσφαιρα της αθρησκίας, που μας έριξε στην κατασκότεινη απελπισία, έγινε για μας —κατά παράδοξο τρόπο— η καλύτερη βοήθεια, για την ανακάλυψη του δρόμου που οδηγεί στον Χριστό. Θα μπορούσα ακόμη να μιλήσω για τις εμπειρίες των πρώτων μας θρησκευτικών κύκλων και Σεμιναρίων, για τη γέννηση του νέου ρώσικου θεολογικού στοχασμού και για πάρα πολλά άλλα πράγματα. Πιο ευχάριστο όμως μου είναι να μιλήσω για την υπαρξιακή μεταστροφή, που συντελείται σήμερα στις ψυχές των πιστών νέων στη Ρωσία, θέλω να περιγράψω τι συνέβη σε μένα και τους φίλους μου σ' αυτά τα τελευταία χρόνια.

Δεν μπορώ φυσικά να παινέσω την πολιτική κατάσταση στην πολύπαθη πατρίδα μου, αλλά παρόλ' αυτά πρέπει να πω, πώς οι συνθήκες, κάτω από τις οποίες ζούμε στη Ρωσία, μας βοηθούν ν' ανακαλύψουμε την αλήθεια. Ζούμε σ' ένα κόσμο, στον οποίο το κακό —μέσα σ' ένα χωρίς όρια ολοκληρωτισμό έχει ξεχειλίσει. Ζούμε σ' ένα κόσμο, στον οποίο ο,τι πιο φωτεινό και καλό διαθέτει ο Λαός μας μένει κρυμμένο πίσω από τα συρματοπλέγματα του Γκουλάγκ, εκεί όπου κυριαρχεί το καθολικό ψέμα, και ο φόβος κάνει κάθε τι το ζωντανό και βαθύ να πεθάνει.

Όπως οι άνθρωποι πριν από 2.000 χρόνια, έτσι και μείς σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια απόφαση, μπροστά σε μια εκλογή, ανάμεσα στο απόλυτο καλό και το απόλυτο κακό. Το πρόβλημα της πίστης έχει γίνει και για μας σήμερα ζήτημα ζωής ή θανάτου, αφού στην

ολοκληρωτική κοινωνία μας δεν χωρούν συμβιβασμοί.

Το άνθος του ρώσικου λαού ζει σήμερα στην Εκκλησία. Οι άνθρωποι αυτοί δεν πηγαίνουν στην Εκκλησία, για ν' απαλλαγούν απ' τις ευθύνες τους, να ξεχάσουν τον εαυτό τους ή για να βρουν προσωπική ασφάλεια. Όσοι πηγαίνουν στην Εκκλησία τα έχουν όλα. Θα μπορούσαν να ζήσουν σ' αυτή τη ζωή χωρίς Θεό. Γιατί είναι ταλαντούχοι, έξυπνοι και γεμάτοι ζωντάνια. Πολλοί απ' αυτούς, μάλιστα, ανοίγουν την καρδιά τους στο Ευαγγέλιο σε ώριμη ηλικία. Πολλοί βαπτίζονται κιόλας σε ώριμη ηλικία.

Δεν δεχτήκαμε τον σπόρο της θρησκευτικής ανατροφής στην παιδική μας ηλικία. Η πρώτη επίσκεψη μας στο Ναό μοιάζει συχνά με θαύμα, που το θυμόμαστε σ' όλη την υπόλοιπη ζωή μας. Πόση δύναμη κρύβεται, αλήθεια, μέσα στους Μακαρισμούς! Κάθε φορά που τους ακούμε στη Λειτουργία, μας φαίνεται θα ν' αντηχούν για πρώτη φορά στη ζωή μας. Σαν να γράφτηκαν ειδικά για μας και για την εποχή μας. Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι. . . . Από πολύ καιρό έχουμε καταλάβει πόσο μηδαμινός είναι ο άνθρωπος, που δένεται μόνο με τα ανθρώπινα κι εκτιμάει μόνο τις σχετικές αξίες. Πόσο είναι αδύνατο να μένει κανείς ευχαριστημένος με τον εαυτό του σ' ένα κόσμο όπου όλα τα υπερφίαλα σχέδια του ανθρώπου να φτιάξει ένα παράδεισο με τις δικές του δυνάμεις έχουν συντριβεί.

Μακάριοι έστε, όταν ονειδίσωσιν υμάς, και διώξωσι, και είπωσι πάν ρήμα πονηρόν. . . (Ματθ. 5,11). Μακάρια είναι η Εκκλησία, που την έκαναν παντού γνωστή οι αμέτρητες στρατιές των Μαρτύρων της. Μακάρια είναι η πίστη, για την οποία μας ρίχνουν στη φυλακή και στο ψυχιατρείο.

Θα' θελα να μιλήσω και για τις εμπειρίες των θαυμάτων. Από λίθους μπορεί ο Θεός να αναστήσει τέκνα στον Αβραάμ. Εκείνος έκαμε και μας παιδιά του, παρόλο πούμασταν πετρωμένοι απ' τον φόβο και την έλλειψη πνευματικής ζωής. Το ότι υπάρχει ο Θεός, εμείς το γνωρίζουμε χωρίς την παραμικρή αμφιβολία. Πολλοί από μας έγιναν χριστιανοί χωρίς καθόλου να το περιμένουν, και δέχτηκαν ιδιαίτερες αποκαλύψεις. Έζησαν τέτοιες καταστάσεις, που μοιάζουν πολύ μ' εκείνες του Αποστόλου Παύλου, όταν πήγαινε στη Δαμασκό. Δεν ήμαστε μείς που αναζητούσαμε το Θεό, ο Θεός μας αναζητούσε και μας βρήκε. Αυτή είναι η μεγαλύτερη απ' όλες τις αλήθειες στην μεταστροφή μας. Αυτή είναι η καλύτερη απόδειξη για την ύπαρξη του Θεού.

Στον Χριστιανισμό ανακαλύψαμε προπάντων το μυστικό και πνευματικό του νόημα. Αυτό το μυστικό νόημα του είναι το θεμέλιο μας. Το ολοκληρωτικό κακό μπορούμε να το κατανικήσουμε μόνο με την προσευχή. Η προσευχή, σαν αδιάλειπτος διάλογος με τον Θεό, μας είναι πιο απαραίτητη και από τον αέρα. Αυτή είναι η σωτηρία μας. Οι άγιοι Πατέρες της Εκκλησίας ξανάγιναν διδάσκαλοι μας. Η Φιλοκαλία, με τα κείμενα των μεγάλων ασκητών, έγινε το εγχειρίδιο μας. Μέσα από την προσωπική μας εμπειρία μάθαμε τι είναι η Χάρη του Θεού. Η εμπειρία αυτή της επιστροφής μας είναι απόδειξη, ότι η Ιστορία δεν κινείται απ' τις δυνάμεις του ανθρώπου, αλλ' από το Άγιο Πνεύμα, και ότι η Εκκλησία του Θεού είναι ισχυρότερη από όλα τα ανθρώπινα ιδρύματα και πύλαι Άδου ού κατισχύουσιν αυτής. (Ματθ. 16, 18).

Θάθελα ακόμη ν' αναφερθώ σε μια υπαρξιακή θρησκευτική εμπειρία μας, στο πως δηλαδή ξεπεράσαμε τον φόβο.

Η σημερινή Ρωσία είναι ένα ολοκληρωτικό Κράτος. Εκεί είναι τελείως αδύνατο να είσαι ανελεύθερος σε ένα πεδίο και ταυτόχρονα ελεύθερος σε κάποιο άλλο. Μια φορά να πεις ΟΧΙ, αρκεί για να καταλήξεις στην υπόλοιπη ζωή σου ένας OUTSIDER, αντιφρονών. Πρώτα απολύεσαι από την εργασία σου, χάνεις την οικογένεια σου και τελικά συλλαμβάνεσαι και οδηγείσαι στην Ψυχιατρική Κλινική. Αλλά η κοινωνία μας είναι από την άλλη πλευρά έτσι φτιαγμένη, που είναι δυνατό να πεις μόνο ΝΑΙ, για να χαθείς. Προοδευτικά, μέσα σε όλο και φοβερότερους συμβιβασμούς. Αυτό θα έχει σαν συνέπεια να φτάσεις τελικά στον πνευματικό θάνατο.

Στη Ρωσία ή φοβάται κανείς τα πάντα ή τίποτα. Ο φόβος είναι ο κυριότερος εχθρός μας. Είναι το θεμέλιο, πάνω στο οποίο έχει οικοδομηθεί η σατανική μηχανή που καταπιέζει κι εκμηδενίζει τον άνθρωπο. Στην ολοκληρωτική μας κοινωνία ο φόβος διαποτίζει ολόκληρη την ύπαρξή μας, από πάνω μέχρι κάτω. Πάει πολύς καιρός τώρα, που δεν είναι πια εξωτερικός φόβος, αλλά ένας βαθύς εσωτερικός φόβος. Ο άνθρωπος διακατέχεται από φόβο, ακόμα κι αν δεν υπάρχουν αιτίες, για να φοβάται. Υπάρχουν όμως για το φόβο του χίλια επιχειρήματα. Ο ένας φοβάται, μη χάσει την εργασία του. Ο άλλος, μήπως χάσει τα

παιδιά του η δεν μπορέσει να τα συντηρήσει. Ο τρίτος φοβάται για την κλωνισμένη υγεία του κ. ο. κ. Την πνευματική μεταστροφή μας την πετύχαμε με την απόλυτη άρνηση του φόβου και με την απόλυτη διάθεση να δεχτούμε κάθε τροπή της ζωής μας.

Γίναμε παράφρονες, σαλοί, σύμφωνα με το λόγο του Παύλου: Ημείς μωροί δια Χριστόν (Α' Κορ. 4,11). Ο χαρακτηρισμός αυτός του τρελλού και ηλίθιου μας έσωζε πάντα, γιατί μας φύλαγε από τη δύναμη της KGB— της Κρατικής Υπηρεσίας Ασφαλείας.

Το Λένινγκραντ ήταν πάντα πόλη συνωμοτών και υπέφερε πολύ στην εποχή του Στάλιν. Σ' αυτή την πόλη, όπου όλα ήταν σιωπηλά και όλοι ένοιωθαν έναν υπέρμετρο φόβο, αρχίσαμε πριν από πέντε χρόνια να εκδίδουμε το πρώτο πολιτιστικό και θρησκευτικό περιοδικό, το "37". Αρχή της δουλειάς μας ήταν να είμαστε απόλυτα ανοικτοί. Δεν κρύβαμε τίποτε. Δεν κρατήσαμε τη δουλειά μας μυστική. Ζούσαμε κι εργαζόμασταν σα να μην υπήρχε σοβιετική εξουσία, σοβιετικές αρχές, KGB. Κάναμε τη δουλειά μας παρόλη την αρρωστημένη αντίδραση που παρουσίαζε η περίφοβη διάνοηση του Λένινγκραντ. Ο προστάτης Άγγελός μας δεν μας εγκατέλειψε ποτέ. Η ίδια η KGB δέχτηκε ένα σοκ — αλλά κατόπιν και αυτή μας συνήθισε. Το φοβερό αυτό θηρίο (πρβλ. Αποκ. 13) δαμάστηκε. Οι άνθρωποι της KGB έκαναν πώς δεν έβλεπαν το Περιοδικό και το Σεμινάριο μας, παρόλο που μόνιμα μας παρακολουθούσαν.

Το να μην αντιδρούμε στην KGB ήταν η μόνη μας προστασία. Κι αυτό το βρήκαμε όμως πάλι στην προσευχή. Η καλύτερη προφύλαξη από τον διάβολο είναι να μη του δίνεις σημασία. Μακάριος ο άνθρωπος, που δεν έρχεται σε διάλογο με τους δαίμονες (πρβλ. Ψαλμ. 1). Ο φόβος του Θεού μας διδάξε την ταπείνωση. Όταν όμως λέμε ταπείνωση, δεν εννοούμε δουλεία, όπως το ακούω συχνά εδώ στη Δύση. Με τον όρο ταπείνωση εννοούμε την άφοβη και γεμάτη εμπιστοσύνη αποδοχή της συγκυρίας, την προθυμία να υποστούμε κάθε θυσία για την Εκκλησία και το Θεό. Για την ταπείνωση αυτή έχουν ικανωθεί προπάντων εκείνοι, που δεν σκύβουν το κεφάλι μπροστά σ' ανθρώπους. Εκείνοι, δηλαδή, που δεν θέλησαν να είναι δούλοι ανθρώπων κι έγιναν διάκονοι του Θεού. Οι αγωνιστές της ελευθερίας έγιναν οι πιο πράοι μαθητές του Χριστού.

Έτσι διαμορφώθηκε σε μας μια νέα προσωπικότητα. Και αυτό είναι το πιο σημαντικό, που έχουμε τώρα στη Ρωσία: ένας καινούργιος τύπος ανθρώπου. Αυτό το νέο ανθρώπινο πρόσωπο είναι ατέλειωτα ελεύθερο και ταυτόχρονα ατέλειωτα πρόθυμο να θυσιάσει

οτιδήποτε στον αγώνα, προσφέροντας τη ζωή του για τους φίλους του. Πρόκειται για φωτεινούς, άφογους και δημιουργικούς ανθρώπους. Δεν είναι μηδενιστές, παρόλο που η κοινωνία μας ενεργεί καταλυτικά και μηδενιστικά. Μόνο μ' ένα τρόπο μπορεί κανείς ν' αντισταθεί σ' αυτή την κοινωνία: μέσω μιας θετικής πορείας και ενός θετικού παραδείγματος. Οι άνθρωποι αυτοί δεν δραπετεύουν από τη ζωή. Αγνίζονται με τόλμη εναντίον των σκοτεινών δυνάμεων του κακού και οι καρδιές τους είναι γεμάτες αγάπη. Αυτές οι προσωπικότητες είναι η ελπίδα μας. Ο απλός σοβιετικός άνθρωπος, που συνθλίβεται τελείως από τη ζωή, διατηρεί στην ψυχή του την ελπίδα, αφού ακόμα ζει στη Σοβιετική Ένωση ο Ζαχάρωφ, που έμεινε Άνθρωπος. Ακόμα κι αν δεν ξέρει ποιες πολιτικές, ηθικές και θρησκευτικές απόψεις έχει ο Ζαχάρωφ, ελπίζει. Ξέρει απλά, ότι αυτός ο Άνθρωπος υπάρχει και αυτό είναι που μετράει περισσότερο! Κάθε χριστιανός στη σημερινή Ρωσία καταλαβαίνει πόσο υπεύθυνη είναι η ζωή του. Τα λόγια του Ευαγγελίου αντηχούν άλλη μια φορά για μας, και τα λόγια αυτά είναι: Υμείς έστε το φώς του κόσμου-υμείς έστε το άλας της γης (Ματθ. 5,13. 14).

___ Η μεταστροφή μου ___

Από τότε που όλα έγιναν παρελθόν, βλέπω συχνά στα όνειρά μου την κοινοτική μας κατοικία. Τον μακρύ στενό διάδρομο, με κάπου στο βάθος του κρεμασμένα θολά λαμπάκια. Τους παλιωμένους, φορτωμένους με λεκάνες και έλκηθρα, τοίχους. Την μικρή μας κουζίνα, όπου στριμώχνονταν όλοι οι σαράντα ένοικοι και φώναζαν, κοντεύοντας να σκάσουν από τον καπνό. Ο κόσμος αυτός δεν μού φαινόταν ασφυκτικός ή δυσάρεστος. Δεν ήξερα άλλωστε και τίποτ' άλλο. Η παιδική μας φαντασία μεταμόρφωνε τις σκοτεινές σοφίτες και τα κελλάρια, όπου παίζαμε, σε παραμυθένια φρούρια και πύργους, όπου κάθε λεκές στον τοίχο άφηνε να αναδυθούν τρομακτικές περιπετειώδεις ιστορίες.

Κατοικούσαμε στον οδό Ντσερσίνσκοβο. Παλαιότερα ονομαζόταν Γκοδόχοβο και ήταν φημισμένη για τους εγκαταστημένους εκεί ήρωες της μυθιστοριογραφίας: τον Ομπλόμωφ,

τον Ρογκόσιν και οποιονδήποτε άλλο, —δεν θυμάμαι πια ακριβώς— στον οποίο πρόσφερε γνήσιο πετρουπολίτικο περιβάλλον. Ήταν όμως τότε η εποχή των τσάρων. Γεννήθηκα σε μια αθεϊστική σοβιετική οικογένεια. Ο πατέρας μου ήταν τοπογράφος. Ταξίδευε πολύ, γιατί έπρεπε να συνοδεύει αποστολές. Έτσι, βασικά ήταν η μητέρα μου, που νοιαζόταν για μένα. Το έκανε με αυστηρότητα, και πολύ συχνά με τιμωρούσε σκληρά, τόσο που απ' τα πολύ μικρά μου χρόνια έγινε μια ξένη για μένα. Σχεδόν τη μίσησα! Πολύ νωρίς φάνηκαν κιάλας τα πρώτα βασικά γνωρίσματα του χαρακτήρα μου. Ισχυρογνωμοσύνη και ντροπαλότητα. Πιθανώς με το ξύλο θα προσπαθούσε η μητέρα μου να ξεριζώσει αυτές τις όχι ευχάριστες ιδιότητες από μέσα μου. Μα όσο πιο πολύ με χτυπούσε, τόσο πιο πολύ εγώ έσφιγγα τα δόντια μου, και τόσο περισσότερο κλεινόμουν μέσα μου. Έτσι μεγάλωνε καθημερινά το χάσμα, που με χώριζε απ' τον κόσμο. Αρχισα να μισώ τα πάντα γύρω μου με κάθε ίνα της καρδιάς μου, δημιουργώντας ένα πλασματικό, μη πραγματικό, κόσμο, που με βοηθούσε, ν' αποτραβιέμαι από τη ζωή. Όλες μου οι παιδικές επιθυμίες στροβιλιζόνταν βασικά γύρω από μία: Να Φύγω! Μυστικά βέβαια, για να μη το καταλάβει κανένας! Πού θα πήγαινα, δεν μ' ένοιαζε. Μόνο να'φευγα!

Το σχολείο ήταν τότε που μου πρόσφερε την πρώτη μεγάλη ανακούφιση. Μιά, ξαφνικά ξυπνημένη, χαρά για τη μάθηση, αλλά κυρίως η επιθυμία για αναγνώριση, μου έδιναν τη δύναμη να μελετώ με μεγάλη όρεξη. Απολαυστικά, και με μια φανερά αχόρταγη επιθυμία για το περισσότερο, δεχόμενοι επαινούς κι εκδηλώσεις προσοχής απ' τους άλλους. Με εξέλεξαν ρήτορα της τάξης, πρόεδρο σε ομάδες εργασίας, ρήτορα του σχολείου. Ήμουν περήφανη γι' αυτούς τους ρόλους κι ένοιωθα καταξιωμένη. Η μεγάλη όμως ντροπαλότητα παρέμενε.

Έτσι περνούσε η ζωή μου μέσα σε μια υπέρμετρη —και ακατανόητη για μένα— ένταση: στο σπίτι ξύλο, για το οποίο πολλές φορές δεν μπορούσα να βρω την αιτία, ή να εξηγήσω τη σφοδρότητα του, και στο σχολείο έπαινοι και όλο και μεγαλύτερη αναγνώριση. Αυτός ο ιντετερμινισμός της ζωής μου κατέληξε να γίνει η εύφορη γη για ένα βαθύ, σχεδόν μυστικό, φόβο που θρόνιασε στη ψυχή μου, και που περιγραφόταν ακριβώς το ίδιο στα μυθιστορήματα τού Κάφκα, που αργότερα τα διάβαζα με τόσο ενθουσιασμό.

Μετά το σχολείο φοίτησα στο Πολυτεχνείο, όπου αποφάσισα —δεν ξέρω γιατί— να σπουδάσω ραδιοτεχνία. Άλλωστε η Φυσική δεν παραλαμβάνόταν στ' αγαπημένα μου μαθήματα, ενώ στη Φιλολογία —που σε πρώτη γραμμή σήμαινε Ρωσική Φιλολογία— έδειχνα πάντα ζήλο κι ενδιαφέρον. Το Πολυτεχνείο, λοιπόν, πρόσφερε ένα κύκλο μαθημάτων, που μπορούσα να εκτιμήσω την αξία του: Ανάμεσα στ' αλλά κατάρτιζαν και τεχνικούς Μεταφραστές και δίδασκαν, στα πλαίσια της εκπαίδευσής αυτής, στη γερμανική γλώσσα. Τότε αγάπησα την γερμανική γλώσσα περισσότερο απ' όλες τις άλλες του κόσμου. Τα Γερμανικά δεν ήταν η γλώσσα μου. Δεν ήταν η γλώσσα, στην οποία με έβριζε και με καταριόταν η μητέρα μου, αλλά μια ξένη, μακρινή και μυστηριώδης, ακόμη και στη γραφή της. Στην αγάπη μου για τη γερμανική γλώσσα βάρυνε το πάθος της απόστασης. Ακόμα

έπαιξε κάποιο ρόλο ο νεανικός ρομαντισμός και η πολύ πρόωρη περιφρόνηση τού σώματος. Η ρωσική γλώσσα, η μητρική μου γλώσσα, ήταν πράγματι το σώμα, το δικό μου και σιχαμερό σώμα. Αργότερα, όταν ήμουν πια χριστιανή, για πρώτη φορά πήρα θέση με μεγάλη ευκολία απέναντι στην πραγματικότητα, χωρίς να κρατώ πια κλειστά τα μάτια, και χάνοντας κάθε αίσθηση της. Ο Χριστιανισμός με ξανάφερε στον κόσμο. Με άνοιξε για τον κόσμο, με το να νικήσει την κακώς νοούμενη πνευματικότητα μου. Αλλά τότε, στα δεκαοχτώ, ζούσα όπως και όλοι οι άλλοι, που γνώριζα, με βάση το ένστικτο κι ένα πνεύμα αγέλης, αλλά και με μια βαθιά λαχτάρα για τα ψηλότερα. Έτσι κι εγώ, όπως κι οι άλλοι, έγινα μέλος της Κομσομόλ. Έγραφα μάλιστα στην αίτησή μου, εκείνο που και οι άλλοι έγραφαν: θέλω να ανήκω στις πρώτες γραμμές της σοβιετικής νεολαίας!

Στο Πολυτεχνείο με διάλεξαν σαν ομαδάρχη της Κομσομόλ και τότε κατάλαβα ξεκάθαρα, ότι είμαι υπεύθυνη γι' αυτόν τον κόσμο, και ότι αξίζει τον κόπο ν' αγωνιστείς κάνεις για ένα καλύτερο, δικαιότερο κόσμο. Η πολιτική μου συνείδηση ξύπνησε μέσα μου, όπως το διατύπωναν οι σοβιετικοί εκπαιδευτές μου. Έγινα, έτσι, μια δραστήρια κομσομολίτισσα. Στην εποχή μάλιστα τού Χρυστού λίγοι υπήρχαν σαν κι εμένα. Σαν ομαδάρχη της Κομσομόλ ενέπνευσα σ' όλους φόβο. Απ' τους συνοπαδούς μου απαιτούσα εξαιρετική σχολική απόδοση, συλλογική ενεργητικότητα, αγωνιζόμουν εναντίον τού καπνίσματος κι έφτιαξα ένα τετράδιο, οπού σημείωνα ποιος απ' τους κομσομολίτες φοράει το σήμα του και ποιος όχι. Από δω και πέρα με προσκαλούσαν στους ανώτερους κύκλους, κι έτσι γνώρισα την ηγεσία της συνοικίας μου και της πόλης, και γρήγορα κατάλαβα, ότι στο μεγαλύτερο μέρος επρόκειτο για πληκτικούς αξιωματούχους. Για ανθρώπους δηλαδή με κοινότυπες κουβέντες κι εκφράσεις και με ταπεινές επιθυμίες, που όλες τους κορυφώνονταν σε μία: να μπορέσουν να ταξιδέψουν στο εξωτερικό και να προμηθευτούν διάφορα πράγματα για την κοινωνική τους καταξίωση.

Ο φλογερός όμως ζήλος για την Κομσομόλ δεν κρύωσε μ' αυτές τις γνωριμίες, αλλά λόγω της απρόσμενης ανακάλυψης μιας φιλοσοφίας που μου ταίριαζε. Γιατί, μολονότι δεν μπορούσε, να γίνει λόγος για πνευματικό κόσμο, άνοιξαν μέσα μου οι πόρτες της ψυχής και με μια καρδιά γεμάτη έκσταση μπήκα σ' αυτό τον νέο κόσμο. Ζούσαμε κάτι σαν φιλελεύθερη περίοδο. Αρχίζαν να δημοσιεύουν τα έργα τού Σαρτρ και του Καμύ. Στα περιοδικά μπορούσε να διαβάσει κανείς άρθρα κριτικής, με μακρά αποσπάσματα από την υπαρξιστική φιλολογία. Οι νέοι όροι, που έβρισκα εκεί, αντηχούσαν σαν μαγικοί χρησμοί: Το Είναι προς θάνατον, η μοναξιά προ του μηδενός, ο Κάποιος. . . Με ανατριχίλα και δίψα οδοιπόρου καταβρόχθιζα βιβλία και άρθρα περιοδικών. Έγινα υπαρξίστρια και ανακάλυψα, ότι υπάρχουν ποιά βαθύτερες βαθμίδες της υπάρξεως από τους νόμους της κοινωνικής ζωής. Θυμάμαι πολύ έντονα τη στιγμή, που για πρώτη φορά ένοιωσα τον εαυτό μου φιλόσοφο. Ήμουν ακριβώς δεκαεννέα ετών.

Εξαφνα μού αποκαλύφθηκε σε ποιο αδιέξοδο, χωρίς νόημα και βοήθεια, βρισκόταν η σκέψη

μας. Πολύ γρήγορα κατάλαβα, πώς δεν είχε θεμέλια, ούτε στηρίγματα. Πώς δεν έμενε τίποτ' άλλο παρά το γκρέμισμα στην άβυσσο. Τότε πήρα την πρώτη υπαρξιακή απόφαση της ζωής μου: διάλεξα την απελπισία! Τόσο πολύ ένοιωθα την ανάγκη να αναλάβω με αυταπάρνηση οποιαδήποτε, ακόμη και ανώφελη διακονία, για χάρη της αλήθειας. Να αγαπάς την αλήθεια. . . ! Ίσως από τότε με βοηθούσε ο Κύριος, δίνοντας μου θάρρος. Αυτό δεν ήταν όμως μονάχα μια καλή απόφαση, αλλά ταυτόχρονα και κακή. Γιατί το θάρρος μου προερχόταν από τον μηδενισμό και από μian ακατανίκητη αυταρέσκεια. Όχι σπάνια μουδινε φτερά τότε το αίσθημα, ότι δεν χρειάζομαι αυτή τη ζωή. Ας την πάρει λοιπόν ο διάβολος! Ακόμη, χωρίς ίχνος λύπης, θα ήμουν πρόθυμη να απαρνηθώ κάθε περαιτέρω στιγμή της ζωής μου. Έτσι ο ηρωισμός μου δεν ήταν παρά ένα κράμα κρυφής υπερηφάνειας και ενστικτώδους αιτήματος καταστροφής.

Η πτώση στην άβυσσο είχε αρχίσει συνειδητά, άτακτα και αηδιαστικά. Το πραγματικό όμως δράμα ξέσπασε στον κόσμο των ιδεών. Γιατί προσπαθούσα με κάθε σοβαρότητα να δοκιμάσω υπαρξιακά την χρησιμότητα κάθε φιλοσοφικής θεωρίας, που μ' οποιοδήποτε τρόπο —κυρίως από βιβλία— εισχωρούσε και μετεωριζόταν στο μυαλό μου. Ήμουν μάλιστα πρόθυμη και στη φωτιά να πέσω για κάθε αλήθεια, που διέθετε κάποια επικαιρότητα. Θυμάμαι, ότι για ένα διάστημα ήμουν συνεπής σολιφίστρια και πίστευα με κάθε σοβαρότητα, ότι ολόκληρος ο κόσμος έχει δημιουργηθεί μέσω του εαυτού μου. Ότι υπάρχει μόνο στο περιεχόμενο της συνειδήσεως του Εγώ μου, και ότι, μόλις εγώ θα τον αρνιόμουν, θα χανόταν και πάλι. Τίποτα δεν μ' αιφνιδίαζε, ούτε με συγκινούσε πια. Ένοιωθα σαν δημιουργός του κόσμου. Τίποτα πιο θαυμαστό και πιο απίθανο δεν θάχε τολμήσει να γεννήσει η φλεγόμενη φαντασία μου. Εγγύτερα όμως στη φύση μου ήταν ο στωικός υπαρξισμός του Αλμπέρ Καμύ. Μιά φράση του δεν μπορούσε να βγει απ' το μυαλό μου: Ο άνθρωπος είναι ένα αιώνιο δράμα. Είναι η πιο ριψοκίνδυνη περιπέτεια. Εγώ ήμουν αυτή η περιπέτεια! Και μέχρι τα βάθη της ψυχής μου με συγκλόνηζε η σκέψη τού Σαρτρ, ότι κάθε στιγμή της ζωής η ύπαρξη μου, εγώ η ίδια, δημιουργώ από το τίποτα.

Ακόμη, ήταν και η λατρεία της ελευθερίας, που με καταγοήτευε στους υπαρξιστές. Τους μιμούμεθα όλους: τον Νίτσε, τον Καμύ, τον Χάιντεγκερ, τον Σαρτρ. Στα μάτια μας όλοι αυτοί ήταν γίγαντες της ιδέας και τού πνεύματος, απροσπέλαστοι σε όλα: Στο να βιώσουν σε βάθος το παράλογο και την απόγνωση και στο να έχουν την ικανότητα να δεχτούν με θάρρος αυτό το παράλογο. Μόλις τώρα, που μου δόθηκε η ευκαιρία να συγκρίνω τον δυτικό τρόπο ζωής με τη ζωή στη σημερινή Ρωσία, καταλαβαίνω ότι ο ρωσικός, ακριβέστερα: ο

σοβιετικός μηδενισμός, είναι απελπιστικότερος και οριστικότερος. Δεν είχαμε τίποτα. Ούτε πολιτισμό, ούτε θρησκεία, ούτε καλή διαπαιδαγώγηση. Στη διάρκεια μισού αιώνα από τη γένεσή της η απανθρωπότερη και μηδενιστικότερη απ' όλες τις εξουσίες εξαφάνισε όλες τις παραδοσιακές αξίες του πολιτισμού και της ηθικής. Εκμηδένισε όλους τους Θεούς. Κατάστρεψε κάθε καταφυγή μας. Γεννηθήκαμε μέσα στην έρημο!

Ένας άνθρωπος της Κεντρικής Ευρώπης έχει ακόμη κάτι, μπροστά στα μάτια του. Είτε την παράδοση, είτε την ελευθερία, για να διαλέξει ένα ατομικό τρόπο υπάρξεως. Μπορεί να βρει την ελευθερία μέσω της αγωνίας, όπως ο Κίρκεγκωρ. Να αποκαταφύγει στη φιλοσοφία του, όπως ο Νίτσε, η στην πολιτική, όπως ο Σαρτρ. Σε μας ο Κύριος είχε δώσει απόλυτη φτώχεια και παντελή έλλειψη προστασίας. Δεν είχαμε βιβλία, δασκάλους, παιδαγωγούς, και τελικά δεν υπήρχαν καν προϋποθέσεις για ιδιωτική, για ήρεμη, ζωή και δημιουργία. Γράφαμε ποιήματα μέσα στα τραμ και μιλούσαμε στον διάδρομο για τον Σπινόζα.

Λέω εμείς, γιατί την εποχή εκείνη, στο τέλος της δεκαετίας τού '60 και αρχές της δεκαετίας τού '70, ο Υπαρξισμός ήταν της μόδας στα πλατεία στρώματα των διανοουμένων μας. Πρέπει να τρύπωσε σ' αυτό το χώρο από κάποια χαραμάδα με το διχασμό της ιδεολογίας, όταν επίσημα (ορθά διαβάζετε: επίσημα!), μετά το θάνατο του Στάλιν, του τελευταίου από τους θεούς, γινόταν ελεύθερα λόγος για τα λάθη του. Τότε άνοιξαν ξαφνικά διάπλατα τα μάτια, για να δουν το αθεμελιώτο και αστήρικτο των ιδεολογιών. Διαπιστώσαμε έτσι πόσο ανίσχυροι ήταν, πράγματι, οι παντοδύναμοι θεοί μας.

Προς τα έξω η ζωή μου κυλούσε μονότονα. Εκείνα τα έξι η επτά χρόνια επισκεπτόμουν καθημερινά τη βιβλιοθήκη, ενθουσιαζόμουν από το διάβασμα της φιλοσοφικής γραμματείας στη γερμανική και αγγλική γλωσσά κι έκανα ατέλειωτες μεταφυσικές συζητήσεις στο καπνιστήριο, με ιδιόρρυθμους τύπους σαν εμένα. Εκεί γνώρισα και τον κατοπινό σύζυγο μου. Ένα ολόκληρο χρόνο καθόμαστε στην αίθουσα ο ένας απέναντι στον άλλο, χωρίς να ανταλλάξουμε ούτε μια λέξη, ώσπου τελικά ήρθε εκείνος σε μένα. Λίγο αργότερα έγινε ο γάμος μας. Επειδή όμως είχα επινοήσει και σχετικά με το γάμο μίαν ιδιαίτερα θαυμαστή θεωρία, μόνο λίγο διάστημα μπόρεσα να τον ανεχτώ, μολονότι πολύ τον αγαπούσα. Τελικά αποδείχτηκε, ότι η σχέση μας δεν ήταν αρκετά βαθειά. Έτσι, προτιμήσαμε να χωρίσουμε. Ήταν επώδυνο, αλλά πολύ σπουδαιότερη μου φαινόταν η πραγμάτωση των ιδεών μας, η ύπαρξη καθαυτή, η ίδια η δύναμη της, η εμπειρία της. Γι' αυτό προσπαθούσα, με απόλυτη εντιμότητα, να κάμω όλες τις άλλες πτυχές της ζωής μου ενσάρκωση των ιδεών μου.

Όλη μέρα είχα Βιβλιοθήκη, Πανεπιστήμιο, κουλτουριάρικες συζητήσεις. Τα βράδια ο υπαρξισμός γινόταν πράξη: πρόκληση, σκάνδαλο, κήρυξη πολέμου ενάντια σ' όλους τους ψεύτικους τρόπους υπάρξεως, στην ηθική, στα ήθη. Κάθε τι φυσικό μας έφερνε αηδία. Την ίδια τη Φύση την αναθεματίζαμε, πως ακόμη το ρίξιμο μας στην ύπαρξη, στο παράλογο. Αυτός ο τρόπος ζωής μας ανάδειχνε συνεπείς εφαρμοστές εκείνης της φιλοσοφίας. Τόπος των συμβαινόντων ήταν το καφενείο Σαϊγκόν, στην γωνία των οδών Νέφσκυ και Λιτένι, σε μια πρόσχαρη συνοικία, όπου μαζεύονταν όλοι, όσοι είχαν κηρυχθεί έκπτωτοι από την καθώς πρέπει τάξη της κοινωνίας τού Λένινγκραντ: Μποέμ καλλιτέχνες, χίππυς, γιόγκι, μεθύστακες, κλέφτες και λαθρέμποροι. Εκεί βρήκα όλους τους πρώτους ομοϊδεάτες και φίλους μου. Εμένα, που συνήθιζα να είμαι πάντα ένα λευκό κοράκι ανάμεσα στους γεμάτους φροντίδες και φόβους συγχρόνους μου, τώρα με είχαν καταπλήξει και γοητεύσει οι Σαϊγκονίτες. Αυτοί οι ελαφρόμυαλοι και απελπισμένοι τύποι, στους οποίους οι ανέσεις, η καριέρα και η ασφάλεια δεν είχαν πια καμιά σημασία. Πέτυχαν μάλιστα για ένα διάστημα να μείνουν σε Ψυχιατρείο, και ήταν για μένα άνθρωποι από έναν άλλο κόσμο. Γρήγορα κατάλαβα, ότι και αυτοί με αγαπούσαν, κι έτσι περνούσαμε μαζί τα βράδια, επινοώντας κάθε φορά νέους τρόπους σουρρεαλιστικής διασκέδασης. Πίναμε όλοι μαζί, διασκεδάζαμε τους εαυτούς μας και τους άλλους με θέατρο τού πεζοδρομίου, μεταμφιεζόμαστε, ερεθίζαμε το κοινό, τραγουδώντας, δυνατά, σοβιετικά πατριωτικά τραγούδια και ήμαστε ανεξάντλητοι σε όλες τις δυνατές επινοήσεις και απρέπειες.

Στη σοβιετική μας κοινωνία είναι ιδανικές οι προϋποθέσεις για πρόκληση του περιβάλλοντος. Τίποτα δεν είναι ευκολότερο απ' το να τραβήξεις τη γενική προσοχή, γιατί οι άνθρωποι δεν ανέχονται καμιά παρέκκλιση στη σκέψη ή τη συμπεριφορά. Έτσι πολλές φορές μας οδήγησαν, εμένα και τους φίλους μου, μερικά οργισμένα άτομα, στην αστυνομία. Και η καημένη αστυνομία, που δεν ήξερε τι να κάμει μαζί μας, μας άφηνε γρήγορα να φύγουμε. Κατά τη διάρκεια όμως μιας εκδρομής με καράβι, έξω φρενών οι επιβάτες, απαίτησαν να μας κατεβάσουν. Ήταν κοντά στο Τσελγιαμπίνσκυ, και παρά λίγο να φτάσει η υπόθεση στο δικαστήριο.

Συμμετείχα στα πάντα. Πήγαινα με μαγιό μισόγυμνη στην εξέδρα Νιέβσκυ και στους αστυνομικούς, που με πλησίαζαν, έδινά την απάντηση, ότι μούχαν κλέψει τα ρούχα, ενώ κολυμπούσα. Είχα μεταβληθεί σε μίαν ελαφριά παληογυναίκα και υπέθαλπα την αγανάκτηση του κόσμου. Σε κάποια δημόσια τραπεζαρία λ. χ. συζητούσα με τον απέναντι μου για ομοφυλοφιλία, ανώμαλο έρωτα, παραγεμίζοντας τη συζήτηση με φροϋδικούς όρους σχετικά με λεπτομέρειες της κρεββατοκάμαρας. Για την αντίδραση δεν χρειάστηκε να γνωιαστώ ιδιαίτερα, γιατί ακολούθησε άμεσα. Οι σοβιετικές πολιτισσες δεν είχαν άλλη

εκλογή απ' το να παραδοθούν, ενώ οι συνοδοί τους έτρεχαν στην αστυνομία.

Σ' αυτό τον σαίγκονίστικο κόσμο, με το χάος και την τρέλλα του, προσπαθούσα να επιβάλω κάποια τάξη, ενώ παράλληλα διάβαζα σε διάφορα ιδιωτικά διαμερίσματα, σε σοφίτες, ή σε πάρκα, κείμενα της υπαρξιστικής φιλοσοφίας. Πολλά απ' αυτά τα μετέφραζα η ίδια από τα γερμανικά. Θυμάμαι, πόσο μας ενθουσίαζε όλους η φιλοσοφία τού Χάιντεγκερ. Πώς, με φωνή σβησμένη σχεδόν από την διέγερση, διάβαζα: Το μηδέν είναι πάντα παρόν, απλά κοιμάται. Η αναπνοή του ακούεται να τρεμουλιάζει μέσα απ' το παραπέτασμα της υπάρξεως. Αλλά τα παιχνίδια και η όρεξη για πρόκληση έχαναν σιγά - σιγά την ελαφρότητα και ξεγνοιασιά τους. Κατόπι χάθηκαν και τ' αστεία. Με κατέλαβε πρόσμενα μια βαθειά κατάθλιψη, που δεν μπορούσα το πρωί να σηκωθώ. Μελαγχολικές τάσεις άρχισαν να με βασανίζουν, σε σημείο που να θέλω να πεθάνω. Ονειρευόμουν γνήσια φίλια, αλλά δεν την εύρισκα. Με ερωτεύονταν, αλλά εγώ βασάνιζα κάθε φορά κάθε ένα απ' αυτούς τους δυστυχημένους, υποδουλώνοντάς τον, για να τον απομακρύνω από κοντά μου κάποια στιγμή, χωρίς να το περιμένει. Η καρδιά μου ήταν τέλεια αμπαρωμένη. Άρχισα να περιφρονώ τους ανθρώπους. Μού προκαλούσαν αντίδραση, ακόμα και ανία. Θεωρούσα τον εαυτό μου εξυπνότερο απ' τους άλλους, μορφωμένο κ. ο. κ.

Με τους γονείς μου δεν με συνέδεε τίποτα πια. Μέναμε και οι τρεις μαζί σ' ένα δωμάτιο, και ήμασταν πάντα βουβοί μεταξύ μας. Ήδη στα δεκάξι μου δεν ήμουν πια το παιδί, που το δέρονουν. Τώρα προκαλούσα γω ανοικτά τη μητέρα μου σε πάλη. Η φοβισμένη μικρή είχε μεταβληθεί στο μεταξύ σε στρίγγλα. Αρχικά έφυγα από το σπίτι κι έμενα σε φίλους. Αργότερα ξαναγύρισα και συνέχισα μέχρι τέλους να ζω στη σιωπή. —Κύριε, συγχώρεσε την πέτρινη καρδιά μου! Μετά τις πτυχιακές εξετάσεις έπρεπε να κάμω και πρακτική. Ο επιστημονικός μου σύμβουλος, απ' τις πρώτες ήδη μέρες, μου έδωσε τη συμβουλή να μπω το ταχύτερο στο Κόμμα. Χωρίς το Κόμμα —είπε— δεν μπορούσε κανένας να σταδιοδρομήσει στη φιλοσοφία. Όταν δοκίμασα να του εξηγήσω, πώς αυτό δεν συζητιόταν καν, ζωγραφίστηκε στο πρόσωπο του φόβος, έπειτα αδιαφορία, και κάθε φορά που κατόπι τον συναντούσα στο δρόμο, έσπευδε να αλλάξει κατεύθυνση. Γνωστοί μου βρήκαν ένα τρόπο να διδάξω στην Ιατρική Σχολή Ηθική και Αισθητική — εννοείται βέβαια μαρξιστική, γιατί άλλη δεν υπάρχει σε μας. Ήξερα όμως, πώς δεν θα διδάσκα για πολύ χρόνο, γιατί δεν μπορούσα να απατώ τους φοιτητές μου.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα έπρεπε να κάνω παραδόσεις για την πάλη των τάξεων και τα κριτήρια του Κόμματος στη θεώρηση της τέχνης, για την έννοια του υψηλού στον Ν. Γ. Τσερνισέφσκυ (1828-1889, ριζοσπαστικός υλιστής, επηρεασμένος από τον Φόουερπαχ) και για την προοδευτική θεωρία του σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Όμως κάτι με συγκρατούσε, ώστε να μη μπορέσω ούτε μια στιγμή στη ζωή μου να γίνω μαρξίστρια. Γι' αυτό ούτε και σ' αυτό τα κατάφερα. Έξαλλου, στο Λένινγκραντ δεν είχα συναντήσει ούτε ένα πεπεισμένο μαρξιστή. Ακόμη και ολόκληρη η Φιλοσοφική Σχολή δεν είχε να επιδείξει έναν τέτοιο.

Υπήρχαν οι ενδιαφερόμενοι για την καριέρα τους, καταδότες, αλλά κυρίως άνθρωποι, που δεν είχαν καμιά πρόσβαση σε ηθικές αξιολογήσεις. Πού έλεγαν πάντα εκείνο, που οι άλλοι ήθελαν ν' ακούσουν, ότι δηλαδή ήταν αναγκαίο και καθορισμένο. Άνθρωποι, οι οποίοι στη ζωή τους δεν είχαν πάρει ακόμη ουσιαστικές αποφάσεις, κάτι που βέβαια δεν ήταν αναγκαίο, αφού άλλωστε όλα τα ουσιώδη είχαν αποφασιστεί από το Κόμμα. Το ίδιο, λοιπόν, και εγώ δεν ρωτήθηκα ποτέ για τη γνώμη μου. Το ότι όμως έπαιρνα, σ' όλα τα μαρξιστικά μαθήματα, με θαυμαστή σταθερότητα, τους υψηλότερους βαθμούς, μπορεί να οφείλεται στο ότι, για να ησυχάζω τη συνείδηση μου, σ' όλες μου τις εξετάσεις έβαζα μπροστά από κάθε απάντηση μου μια στερεότυπη φράση, δηλαδή: Ο Μαρξισμός διδάσκει. . . . Όχι, κανένας δεν με ρώτησε, ποια ήταν η δική μου γνώμη, γιατί δεν μας επιτρεπόταν κατά κάποιο τρόπο να έχουμε προσωπική γνώμη.

Η απόρριψη του Μαρξισμού ήταν σε μας καθολική, και όχι μόνο επειδή στη Σχολή μας δίδασκαν κατά βάση τις αποκαλύψεις του μεταγενέστερου Ένγκελς και του χωρίς φιλοσοφικό ενδιαφέρον, και ατάλαντου κατά τα αλλά Λένιν. Αλλ' ακόμη περισσότερο από το Υλισμός και Εμπειριοκριτικισμός του Λένιν, την ψευτοφιλοσοφική αυτή ανοησία, μας απομάκρυνε η ίδια η πράξη τού Μαρξισμού, η επίσημη διδασκαλία και η αστυνομική ιδεολογία. Ο Μαρξ δεν είχε σε μας πολλή επιτυχία!

Έτσι, όταν καταπιάστηκα με τις παραδόσεις μου, βομβάρδιζα απ' την αρχή τους φοιτητές μου με όλες τις απαγορευμένες θεωρίες. Μιά και ήταν φοιτητές της Ιατρικής, τους δίδασκα από τον Φρόντ, τον Γιούγκ, τον Φρόμμ. Κατόπιν ακολούθησαν ο Σαρτρ, ο Κίρκεγκωρ, ο Χάιντεγκερ. Οι φοιτητές δεν μπορούσαν να καταλάβουν. Στην αρχή με πέρασαν για τρελλή, αλλά μετά άρχισαν να προσέχουν την παράδοση μου και να ακούνε. Εκτιμούσαν την ειλικρίνειά μου, μιλούσαν όμως όχι με λιγότερη ειλικρίνεια για τις παραδόσεις μου και σ' όλο το άλλο διδακτικό προσωπικό, και πολύ γρήγορα σταμάτησαν οι συνάδελφοι μου να με χαιρετούν.

Οι φοιτητές έγιναν τολμηρότεροι, και άρχισαν να θέτουν ερωτήσεις, για τη γνώμη μου για τον Σολτζενίτσιν, ο οποίος —ακριβώς εκείνη την εποχή— διώκονταν μέσω της δημοσιογραφίας. Στο σημείο αυτό δεν μπορούσα να προσποιηθώ. Ομολόγησα την εκτίμησή μου για τον άνθρωπο αυτό. Είπα πώς τον θαυμάζω, με αποτέλεσμα να μείνω σ' αυτή τη Σχολή ακριβώς ακόμη δύο μήνες, το διάστημα δηλαδή που ο Κοσμήτορας ήταν στην άδεια του.

Μ' έδωξαν με την σωκρατική κατηγορία, ότι δεν μπορούσαν να μου επιτρέψουν να διαφθείρω τη νεολαία μας. Η Διευθύντρια με παρακάλεσε να υποβάλω παραίτηση, από φόβο, μήπως το σκάνδαλο πάρει έκταση. Έφυγα χωρίς ιδιαίτερο παράπονο, παρόλο που η διδασκαλία μου έδινε χαρά. Ήθελα όμως να είμαι ελεύθερη. Ζητούσα όλο και περισσότερο την ολοκληρωτική ελευθερία. Σχεδόν όλοι οι φίλοι μου με πανεπιστημιακή παιδεία είχαν στο μεταξύ διακόψει τις σχέσεις τους με το σοσιαλιστικό πνεύμα. Αυτό είχε σαν συνέπεια να τους δίνουν τις απλούστερες και χειρότερα αμειβόμενες εργασίες, όπως λ. χ. του θερμαστή, του συνοδού ανελκυστήρα, του φύλακα. Ο ίδιος δρόμος ανοιγόταν και για μένα. Αλλά το πιο φοβερό ήταν να σκέφτομαι, ότι έπαυα πια τελεσίδικα ν' ανήκω στους ακαδημαϊκούς κύκλους. Τότε μου ήταν άγνωστο, τι γινόταν εκεί υπόγεια, ποιες πολιτιστικές επιδόσεις πραγματοποιούσαν εκείνοι οι θερμαστές, οι συνοδοί ανελκυστήρων και οι φύλακες. Έπρεπε να υπάρχουν κάποιες ομάδες και μεμονωμένα άτομα που ανέπτυσαν δραστηριότητα, αλλά λίγοι γνώριζαν γι' αυτούς.

Και πάλι γνωστοί μου μου βρήκαν μια κατάλληλη εργασία, ως βιβλιογράφου στην Ακαδημία Επιστημών. Οκτώ ώρες καθημερινά έπρεπε να γεμιζω μερικές καρτέλλες. Ήταν τόσο ανιαρό, ώστε, όταν μου έκαναν την πρόταση να μετατεθώ στο ρωσικό Μουσείο, και μάλιστα σε ένα νεοϊδρυμένο τμήμα για την Κοινωνιολογία, βρέθηκα αμέσως σύμφωνη.

Την εποχή εκείνη η Κοινωνιολογία είχε γίνει μόδα, και προσπαθούσαν με ζήλο να δημιουργήσουν παντού τμήματα Κοινωνιολογίας. Βέβαια, δεν ήταν δυνατό να διεξαχθούν σοβαρές έρευνες, γιατί έλειπαν γι' αυτό οι πνευματικές και τεχνικές προϋποθέσεις. Αυτό είχε σαν συνέπεια, να μη παίρνει κανείς ιδιαίτερα στα σοβαρά την δουλειά του, και έτσι κατάντησε το Τμήμα μας καταφύγιο για τους ανεπρόκοπους. Σπάνια έρχονταν στην εργασία, τακτικά όμως, για να εισπράξουν το μισθό τους.

Απ' αυτή την απασχόληση με απάλλαξε η KGB. Για όλη μου τη ζωή έπρεπε να εργάζομαι σαν συνοδός ανελκυστήρα στην Πυροσβεστική Υπηρεσία. Κάτι όμως είχε στο μεταξύ συμβεί, που επρόκειτο να επηρεάσει αποφασιστικά όλη τη ζωή μου: Στα εικοσιτέσσερα μου ανακάλυψα τον κόσμο του καθαρού Πνεύματος. Να πώς έγινε: Ένας φίλος μου από το καφενείο Σαϊγκόν, κάποιος Β. , ασχολιόταν με τη Γιόγκα. Με σεβόταν, αλλά εγώ, όπως έκανα με όλους τους άλλους θαυμαστές μου, προσπαθούσα να υποτάξω και αυτόν, χρησιμοποιώντας και στην περίπτωση του όλο το μαγικό οπλοστάσιο της υπαρξιακής ορολογίας.

Δεν επρόκειτο όμως να έχω τη φορά αυτή επιτυχία. Με ευθύτητα και απροκάλυπτη

αξιοπρέπεια, μου εξήγησε, ότι ασχολούμαι με μια σκέτη ανοησία. : Ο πολιτισμός, η φιλοσοφία, η τέχνη, μου είπε, είναι —απλούστατα— αδιάφορα και πληκτικά, εκτρώματα ηλιθιότητας, ένα κενό, ένα πέπλο Μάγιας, ένα Τίποτε. Ήταν καλύτερος μου — αυτό ήταν εκείνο που τότε κατάλαβα. Η Θρησκεία ήταν για μένα τότε ένα είδος φυγής από την πραγματικότητα. Δειλή αναχώρηση στον κόσμο της φαντασίας, στο μητρικό σώμα των μύθων. Τότε ζούσα μόνο εγκεφαλικά, σαν υπαρξίστρια, όμως είχα πράγματι πιστέψει, πώς είχα βρει το βασίλειο της ψυχής. Δεν γνώριζα όμως τίποτε, ούτε για τη ζωή της καρδιάς, ούτε για τη ζωή του σώματος. Η αστάθεια μου πήγαζε ακριβώς από μια συνειδητή περιφρόνηση τού σώματος. Έπρεπε να αποδεικνύω συνεχώς στον εαυτό μου την απελευθέρωση μου απ' αυτό, σαν να ζούσαν σώμα και πνεύμα σε δυο διαφορετικά επίπεδα.

Στα λόγια όμως τού φίλου μου ένοιωσα κάτι σαν δύναμη. Έτσι, δοκίμασα και εγώ, και άρχισα τις ασκήσεις Γιόγκα. Παρατηρούσα με ιδιαίτερη προσοχή την αναπνοή μου, δοκίμαζα τις διάφορες στάσεις στις ασκήσεις περισυλλογής και στοχασμού, εφάρμοζα μίαν αυστηρή διαίτα. Σ' αυτές τις ενασχολήσεις έκανα μίαν ολόκληρη σειρά από ενδιαφέρουσες ανακαλύψεις. Πρώτα ανακάλυψα, ότι έχω σώμα, και ότι το σώμα αυτό —ποιος ξέρει— είναι ίσως εξυπνότερο από μένα, όπως έλεγε ο Νίτσε: Το σώμα είναι η υψηλότερη διάνοια μου. Πώς είχε διαφύγει τόσο εύκολα αυτή η φράση, από μένα, που είχα διαβάσει τόσο Νίτσε;

Κατόπιν βρήκα, πώς το σώμα και η ψυχή μου αποτελούν μίαν ενότητα και πώς, όταν η ψυχή είναι υποδουλωμένη στις συνήθειες, στις μέριμνες, στα πάθη, τότε είναι και το σώμα υποδουλωμένο.

Η διαπίστωση αυτή επέδρασε τότε πάνω μου σαν σωτηρία, όταν ανακάλυψα, ότι ήμουν πράγματι εντελώς ανελεύθερη και ότι και με την εξυπνάδα μου κάτι δεν πήγαινε καλά. Πόσο γελοία και αστεία μου φαινόταν τώρα η παλιά μου υπερηφάνεια, και πόσο ντρεπόμενοι! Ενώ μέχρι τότε θεωρούσα τον εαυτό μου υπεράνθρωπο, αισθάνθηκα ξαφνικά αδύνατη, και δεν ήξερα πια, για ποιο λόγο και για ποιο σκοπό ζούσε πάνω στη γη ένα τόσο άχρηστο πλάσμα σαν κι εμένα.

Η συνειδητοποίηση της μηδαμινότητάς μου έγινε πηγή χαράς για μένα, γιατί αποτελούσε αναγνώριση και αντικατόπτρισμα από κάτι μεγαλύτερο. Άρχισα να αισθάνομαι, περισσότερο σχεδόν με το σώμα μου παρά με τη διάνοια μου, ότι υπάρχει η Αιωνιότητα. Όχι η ρομαντική, παιδιάστικη αιωνιότητα των ποιητών, αλλά η πραγματική, απέραντη, μόνιμη και βαθιά αιωνιότητα του Θεού. Την εποχή εκείνη τον Θεό δεν τον ονόμαζα Θεό, για ν' αποφεύγω κάθε ίχνος ψυχολογισμού.

Με άλλους οπαδούς της Γιόγκα συζητούσαμε, με κάθε σοβαρότητα, για τη ζωή στις αστρικές και διανοητικές σφαίρες. Οι φίλοι μου μπορούσαν ήδη να μετακινούν αντικείμενα, και, όπως έλεγαν, να έρχονται σε επικοινωνία με πλάσματα άλλων κόσμων. Άλλοι, πάλι, είχαν ήδη πατήσει το κατώφλι της πραγμάτωσης. Όλα τα λατρευτά προηγουμένως ονόματα και έννοιες ωχρίασαν μέσα μου. Ο Καντ και ο Πλάτων μού φαινόταν τώρα σαν μικρά παιδιά, που κάποτε παίζαμε μαζί. Μέσα στην προοπτική της φανεράς αυτής κινήσεως μου προς το Θεό η κουλτούρα τού κόσμου μού φαινόταν άρρωστη, και ελεεινά ανόητη.

Ήταν ανώφελο να σπαταλήσω λόγια για όλη την υπόλοιπη ζωή μου. Η τύρβη της, οι ασήμαντες έγνοιες της, οι αγωνίες για την καριέρα, το χρήμα, τον έρωτα, την ευτυχία, φάνταζαν στα μάτια μου σαν μια τέλεια παρεξήγηση, σαν μια παραμορφωμένη προοπτική. Από τώρα και στο εξής ο σκοπός μου διαγραφόταν καθαρά, και η πορεία μου μπορούσε να υπολογιστεί μέχρι το τελευταίο δευτερόλεπτο.

Το σπουδαίο τώρα ήταν να μη χάσω καθόλου καιρό και να βγω το γρηγορότερο απ' το ποτάμι του σχετικού, πλησιάζοντας το απόλυτο. Ο κόσμος είχε γίνει για την ψυχή μου ολότελα αδιάφορος. Αυτό το αποκαλούσαμε: νίκη πάνω στα πάθη. Μέρα και νύχτα, δυνατά και σιωπηλά, επαναλάμβανα μόνη μου το ΟΜ, ΟΜ, ΟΜ, και συγκεντρωνόμουν προς το αόρατο τρίτο μάτι, που βρίσκεται ανάμεσα στα φρύδια. Είναι αυτονόητο, ότι σταμάτησα να καπνίζω, να πίνω, να τρώω κρέας. Εγκατέλειψα ακόμη τους σεξουαλικούς πειραματισμούς — και όλα αυτά με ένα και μοναδικό σκοπό, να δεχθώ Ενέργεια. Είχε περάσει ένας χρόνος, στη διάρκεια του οποίου οι φίλοι μου είχαν προχωρήσει πολύ. Όπως έλεγαν, βρίσκονταν στο κατώφλι της πρόσβασης στον άλλο κόσμο. Εγώ όμως έμενα στάσιμη και πορευόμουν σε μια εντελώς διαφορετική κατεύθυνση.

Αντί σαν Γιόγκι νάμαι υπερήφανη για την διαφορά μου από τους άλλους ανθρώπους, μέσα στην φανερή και καθαρή κίνηση μου προς τα πάνω, καταλάβαινα όλο και περισσότερο την μηδαμινότητά μου και το απροσπέλαστο της Θεότητάς Του. Πώς μπορείς να με ανέχεσαι ακόμη πάνω στη γη, Σου που είσαι τόσο τέλειος; αναφωνούσα συχνά, λησμονώντας όμως, ότι ο Θεός δεν είναι άνθρωπος και δεν έχει αυτιά!

Τώρα καταλαβαίνω, ότι ο Κύριος με οδηγούσε ήδη από τότε, και μού έδειχνε τον μοναδικό και σωστό δρόμο προς Αυτόν, τον δρόμο της μετανοίας. Αρκετές φορές με βασάνιζε η πλήρης αδιαφορία των Γιόγκι για τα προβλήματα του πλησίον, σαν να μην υπήρχε γι' αυτούς κανένας άλλος, παρά μόνο το δικό τους Εγώ. Ο μόνος λόγος, που δεν έπρεπε κανείς να εξοργίζει τους άλλους ήταν, διότι έτσι σπαταλιόταν πολύτιμη ενέργεια. Την αρνητική συμπεριφορά δεν την αξιολογούσαν ηθικά, αλλά από την άποψη της ενέργειας. Τελικά με αποδέσμευσε από τους Γιόγκι το ακόλουθο σημαντικό περιστατικό.

Ο φίλος μου Β. εργαζόταν σ' ένα Σταθμό Πρώτων Βοηθειών. Μια φορά μου διηγήθηκε, ότι στη διάρκεια μιας στοχαστικής περισυλλογής είδε, στην όχθη της λίμνης, ένα μεθυσμένο να πέφτει μέσα και να κινδυνεύει να πνιγεί. Ο Β. σκέφτηκε, ότι δεν ήταν δυνατό να διακόψει το στοχασμό του και ο άνθρωπος πνίγηκε. Η διήγηση αυτή τού φίλου μου σήμανε το τέλος της φιλίας μας. Μ' έκανε να φρίξω.

Ασχολήθηκα στη συνέχεια μόνη μου με τη Γιόγκα. Και τότε, κάποια μέρα —πιστεύω ήμουν 26 χρόνων— βάδιζα μέσα στα χωράφια και έλεγα το Πάτερ ημών. . . . Στη Γιόγκα μπορεί κάνεις να κάνει διαλογισμό ακόμη και με χριστιανικές προσευχές. Αυτό για μας δεν ήταν ανοσιούργημα, αφού θεωρούσαμε τον Χριστιανισμό σαν κάποια κατώτερη απόκλιση της Γιόγκα.

Είπα κάπου έξι φορές το Πάτερ ημών, χωρίς καθόλου να μου περάσει η σκέψη, ότι Εκείνος, ο Πατέρας ο εν τοις ουρανοίς, μπορεί να βρίσκεται πράγματι στον ουρανό. Και όμως ξαφνικά πήρα την απάντηση. Συνέβη κάτι εντελώς απρόσμενο, εντελώς ακατάληπτο. Μού φανέρωσε ότι υπάρχει! Όχι ο αφηρημένος, ο ανώνυμος- Θεός των Γιόγκι, αλλά ο Θεός της αγάπης, ο Ουράνιος Πατέρας της Γραφής. Εκείνος αγαπά κι έμένα και όλα γύρω μου. Το είδα αυτό πολύ καθαρά, σαν να είχε αποκαλυφθεί εμπρός μου η πρώτη μέρα της δημιουργίας. Ολόκληρο το 'τοπίο γύρω μου, τόσο φτωχό πρωτύτερα, έλαμψε με μian ασυνήθιστη λαμπρότητα. Μού φαινόταν σαν να σκιρτούσε από χαρά το κάθε χορταράκι, το κάθε φυλλαράκι. Σαν ολόκληρος ο κόσμος να έβγαινε ακριβώς εκείνη τη στιγμή από τα στοργικά χέρια Του. Μ' αυτό τον τρόπο ξαναγεννήθηκα. Από τότε μέχρι σήμερα Τον ευχαριστώ για κάθε μέρα της ζωής μου, που αυτός μού χάρισε και δημιούργησε.

Αυτό το ανήκουστο βίωμα απαιτούσε από μένα ερμηνεία και μια νέα υπαρκτική τάξη, ακόμη να βάλω σε τάξη το χαοτικό παρελθόν μου. Όταν ένας ρώσος, που δεν είναι Λουθηρανός ή Βαπτιστής, έχει ένα ανάλογο βίωμα, ένα μόνο τόπο μπορεί να σκεφθεί: το Μοναστήρι και ένα μόνο άνθρωπο: τον Ιερέα. Γιατί οι Ιερείς είναι οι εξομολόγοι του Λαού. Την ίδια απόφαση πήρα κι εγώ.

